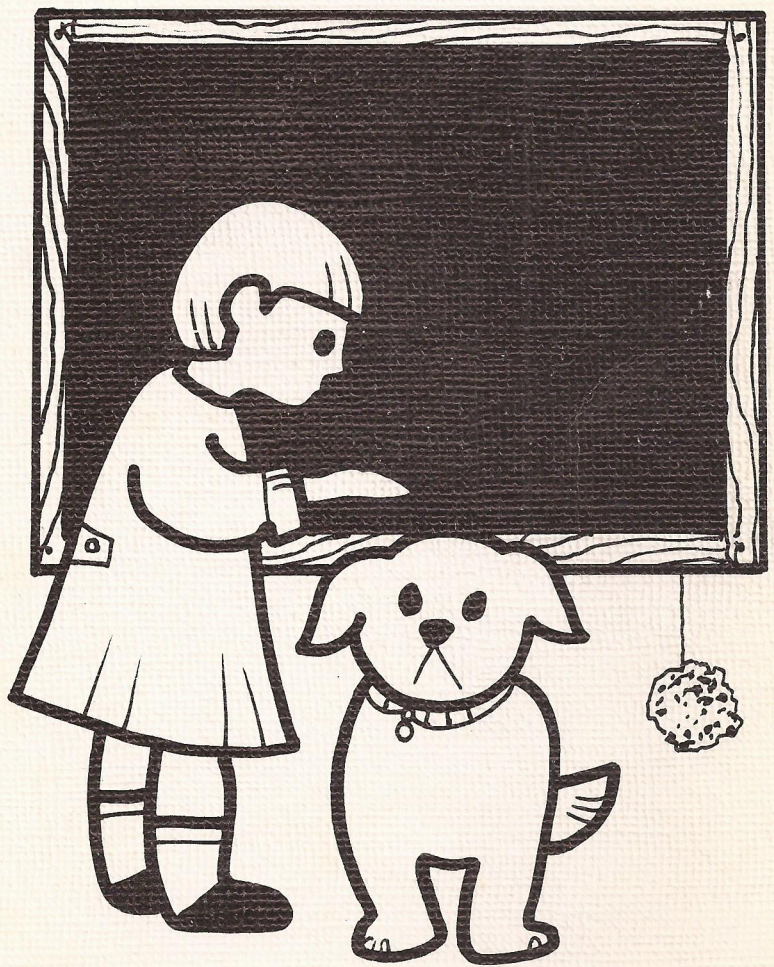

er zit
een
echte
hond in
de klas

Ch. Maas Geesteranus

Lager manuscript 17471

Bronnen van NMR Blz.

1983

INHOUD

<u>Inleiding</u>	3
<u>Hoofdstuk 1 - Methodologische verantwoording</u>	
Vraagstelling	5
Werkwijze	6
Analyse van het onderzoeksmateriaal	13
Het verslag	15
<u>Hoofdstuk 2 - De scholen</u>	
"Vraag maar veel dan word je wijs" - Kleuterschool in Rotterdam	17
"Ik ben vandaag uw kindje weer" - Kleuterschool op een dorp in West-Brabant	22
<u>Hoofdstuk 3 - De groei van de relatie tussen kind en dier</u>	
Fase 1 - De kennismaking	27
Fase 2 - De opbouw van de relatie	30
Fase 3 - Het consolideren van de vertrouwensrelatie	37
<u>Hoofdstuk 4 - Dierbeeld van het kind</u>	
a Kijken met kinderogen	42
b Kijken met je handen	43
c "Wat doet-ie nou?"	46
d "Mijn Johnny"	49
<u>Hoofdstuk 5 - Contrasten</u>	
a Oudste en jongste kleuters	55
b Jongens - meisjes	58
c Buitenlandse kinderen	60
d Dorpskind - stadskind	62
<u>Hoofdstuk 6 - "Wat heb je geleerd?"</u>	
a Lesmateriaal	69
b Kringgesprekken	72
<u>Hoofdstuk 7 - "Daar waar je in liefde te kort schiet, vult verantwoordelijkheid aan"</u>	76

Tot besluit - Een goed kinderleven 81

Literatuur 84

Bijlagen - Puppy-test 88

INLEIDING

Het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie richt zich, naast vele andere activiteiten, op het natuuronderwijs aan kinderen. Uit de dagelijkse praktijk bereiken haar vele vragen van verschillende aard, maar er is op dit gebied van het natuuronderwijs weinig fundamenteel wetenschappelijk onderzoek gedaan.

De kinderpostzegels van 1982 hadden als thema "Kind en Dier". Het I.V.N. vond dit een belangrijk thema en wilde dat graag ondersteunen met wetenschappelijk onderzoek. Het heeft daartoe bij het Nederlands Comité Kinderpostzegels subsidie aangevraagd.

Tot mijn verrassing werd ik gevraagd om mee te helpen bij een eerste oriëntatie naar mogelijkheden tot onderzoek op het terrein van de relaties tussen kinderen en dieren.

Om een lang verhaal kort te maken: Ik kreeg de kans om in opdracht van het I.V.N. en met financiële steun van het N.C.K. een onderzoek te doen naar de relatie tussen kleuters en dieren.

Nu is zo'n onderzoek op vele manieren uit te voeren. Je kunt bij voorbeeld een a-selecte steekproef kleuters trekken en deze kinderen een eenmalig gestandaardiseerd interview afnemen.

Echter, kleuters hebben nog niet de verbale vaardigheid die nodig is voor zo'n interview en kleuters kunnen zich nog niet zo lang concentreren op een onderwerp. Bovendien is dan de kans groot dat je erg oppervlakkig bezig bent. Dat je wèl door middel van statistische analyses aan kunt tonen dat een kind, dat 13-hoog op een flat in een grote stad woont, niet weet dat een poes muizen vangt. Maar dat je niet leert begrijpen waarom dat kind zo bang is voor een hond. En juist dat wilde ik bereiken met een onderzoek naar de relatie tussen kind en dier; meer inzicht in wat zich afspeelt tussen een kind en een dier. Niet in de eerste plaats verklaren, maar vooral leren begrijpen wat een dier voor een kleuter betekent.

Daarom heb ik een kwalitatieve onderzoeksopzet gemaakt. Dat wil zeggen een onderzoeksopzet met een open structuur, waarin kinderen mij op hun eigen, spontane manier kunnen laten zien en vertellen hoe zij met dieren omgaan, hoe zij denken over dieren en wat dieren voor hen betekenen. Zo'n onderzoeksopzet mondt uit in een beschrijving van de onderzoeksgegevens. In zo'n verslag staan geen tabellen met significante correlaties, maar een beschrijving van alles wat zich af kan spelen tussen

een kleuter en een dier. Het beschrijft de dagelijkse leefwereld, in dit geval hoofdzakelijk de leefwereld van de kleuterschool, waarin het kind een dier ontmoet, leert kennen, mee speelt en er een relatie mee opbouwt. Zo'n onderzoeksofzet vereist een zekere "veldgevoeligheid". Dat wil zeggen je moet als onderzoeker plezier hebben in kinderen en dieren. Je moet ook bereid zijn om, letterlijk en figuurlijk, door de knieën te gaan, even te vergeten hoe groot en volwassen je bent, om samen met de kinderen bezig te zijn. Dat houdt ook in dat je als onderzoeker even alles vergeet wat je geleerd hebt over de ontwikkeling van kinderen. Dat je probeert om open naar kinderen te kijken, zonder theoretische vooronderstellingen. Pas veel later, na de analyse van het onderzoeksmateriaal, probeer je datgene wat je gevonden hebt, in te passen in bestaande theorieën.

Een kritische lezer heeft nu zijn oordeel al geveld: "Dit is een fenomenologische onderzoeksofzet." Inderdaad, dit onderzoek tracht in de voetsporen van de Utrechtse School licht te werpen op de relatie tussen kinderen en dieren, daardoor een beetje meer inzicht te bieden in de leefwereld van kinderen en daarmee een steuntje in de rug te zijn bij ons pedagogisch handelen.

Aan dit onderzoek werkten mee:

Een Rotterdamse kleuterschool en een kleuterschool in een dorp in West-Brabant. Om misbruik van de onderzoeksgegevens te voorkomen, zijn de scholen anoniem gehouden.

Dierenarts B.J.A.M. Boschker te Roosendaal; drs. J.H. Frijlink van de Vakgroep Zoötechniek, Diergeneeskunde te Utrecht. Mijn buurjongetje Erwin Gelens, door het uitlenen van zijn camera voor dit onderzoek.

Voor deze medewerking bedank ik hen heel hartelijk.

Daarnaast dank ik de leden van de Begeleidingscommissie Kind en Dier voor hun adviezen.

Heel in het bijzonder bedank ik mijn mentor, prof. dr. A.J. Beekman, voor zijn enthousiaste begeleiding en de lange, stimulerende gesprekken; drs. H. Bleeker voor het aanscherpen van enkele methodologische en theoretische thema's in dit onderzoeksverslag.

TOT BESLUIT - EEN GOED KINDERLEVEN

Wat in dit onderzoek de meeste indruk op me gemaakt heeft, is het geweldige enthousiasme waarmee kinderen reageren op de aanwezigheid van dieren op school.

Zou een onderzoeker die iedere dag met een nieuw stuk speelgoed op een kleuterschool komt ook zo langdurig de aandacht van kinderen gevangen houden?

Ik betwijfel het. Bij tijd en wijle zijn bepaalde speelgoedjes een rage. Tijdens mijn onderzoeksperiode was dat een zacht plastic inktvis, die tot een klein knoedeltje gekneet kon worden. Tegen een ruit gegooid, bleef het daar hangen, ontvouwde dan één voor één de poten en gleed langzaam naar beneden. Het zag er heel echt en eng uit. Maar zoiets vangt even de aandacht en blijft dan vergeten liggen. De dieren in dit onderzoek werden nooit vergeten; altijd waren er wel een paar kleuters mee in de weer.

Ik concludeer daaruit dat dieren kinderen heel erg aanspreken en daarom belangrijk voor hen zijn. Wij kunnen als pedagogen prachtige theorieën opbouwen, waarin we laten zien hoe belangrijk dieren zijn voor de affectieve ontwikkeling van kinderen. Hoe het dier een medium kan zijn tussen kind en werkelijkheid. Hoeveel pedagogische waarden er overgedragen kunnen worden door middel van dieren, bij voorbeeld het leren dragen van verantwoordelijkheid. Maar ik denk dat we daarmee de kern van de zaak niet raken.

Wanneer we goed naar kinderen kijken, dan zien we dat ze gefascineerd zijn door alles wat leeft en beweegt in hun omgeving. Dat kan variëren van de "punk-juf" die een middag invalt op school, tot de wapperende stofdraden aan het plafond. Kinderen willen daar dan alles van weten. Ze vragen of de haren van de punk-juf met ecoline geverfd zijn, waar de spin van de stofdraden is. Ze willen weten om te begrijpen wat ze zien. Maar dat weten gaat niet alleen verstandelijk, ze willen ook weten met hun handen, met hun hele lijf. Hoe voelt dat? - Wat kun je er mee doen?

Een goed kinderleven bevat veel mogelijkheden en veel gelegenheden om die uitnodigende omgeving te verkennen.

Kleuters kunnen je nog niet verbaal uitleggen wat dieren voor hen betekenen. Dat vertellen ze door hun doen en laten met die-

ren. Daarover ging dit verslag. Wel hoorde ik een paar keer vertellen dat ze het leuk vinden als de poes bij hen op bed ligt. En waarom is dat leuk? Omdat je dan als kind niet meer zo alleen in bed ligt, niet meer zo afgesneden bent van het leven van de andere gezinsleden. De poes deelt in de eenzaamheid en daardoor drukt de eenzaamheid minder zwaar.

Voor mij vormt de "horizonversmelting", de gedeelde leefwereld, de kern van de relatie tussen kind en dier.

Een twaalfjarig kind kan dat al onder woorden brengen.

Connie heeft een zwart poedeltje: "En dan kom ik thuis en dan heeft ie oude schoenen staan en dan begint ie gelijk met die schoenen te slepen en dan springt ie zo helemaal tegen mij op en dan buk ik en dan lijk ik zelf ook net zo'n hond en dan kun je ermee spelen."

In dit voorbeeld komt het initiatief van de hond; hij nodigt uit tot spelen en het kind gaat erop in. Er is een wederzijds symbiotisch begrijpen, maar het kind verleent het contact betekenis, sluit als het ware de horizon.

Nu zijn er genoeg kinderen die opgroeien zonder dieren in hun directe omgeving. Net zoals er genoeg kinderen zijn die opgroeien op een flat dertien hoog in een nieuwbouwwijk. Maar ze missen zo veel; ze missen een uitnodigende omgeving.

In Rotterdam is het wegdek voor de kleuterschool opgebroken.

Een groep kinderen heeft van een brede plank een enorme wip gemaakt. Van straatstenen hebben ze er een muur bijgebouwd. De kinderen springen vanaf de muur op de wip en proberen op die manier hun vriendjes aan de andere kant van de wip te gooien. Op een gegeven moment gaat de opzichter van de stratemakers op de lage kant van de wip staan. Vijf kinderen klimmen op het muurtje, de armen om elkaar geslagen, tellen tot drie en proberen met een enorme sprong de opzichter van de plank te gooien. Het lukt hen niet. Twee jonge stratemakers staan er lachend naar te kijken. Opeens pakt de een de ander bij de schouder en samen klimmen ze op het muurtje. De opzichter moet en zal eraf gegooid worden. Het kindergeschreeuw zwelt aan tot indianengehuil. De stratemakers tellen tot drie, wankelen, tellen opnieuw tot drie en springen dan op de plank. De opzichter vliegt omhoog, maar komt weer op z'n benen op de plank terecht. De stratemakers gaan, elkaar stompend en duwend, terug naar hun werkplek; de opzichter keert triomferend terug

naar de bouwkeet en de kinderen hernemen hun spel. Ook dit is een "horizonversmelting"; volwassenen delen in de kinderwereld. Deze Rotterdamse wijk is echt niet "kindvriendelijk". Het leefklimaat is hier hard en de volwassenen zijn ook hard tegen de kinderen (omdat de "maatschappij zo hard is"). Toch zijn er mogelijkheden genoeg tot samen delen in de werkelijkheid. Een goed kinderleven bestaat uit vele van deze gedeelde werkelijkheidsbelevingen, hetzij met dieren, hetzij met andere mensen.

- Zo'n leven wens ik ieder kind. Moge dit verslag daartoe een bijdrage zijn.

Roosendaal, juli 1983

LITERATUUR (1)

Anderson, R.S. ed. - "Pet Animals and Society" - Baillière Tindall, London, 1975.

Araya, Pedro Ch. e.a. - "De ballingschap van kinderen" - Rapport Amsterdam, 1981.

Barritt, L., A.J. Beekman, H. Bleeker, K.J. Mulderij - "Hide'n Seek, The World Through Children's Eyes" - in: Utrechtse Pedagogische Verhandelingen 1, 1978, blz. 2-23.

Beekman, A.J., K.J. Mulderij - "Beleving en Ervaring" - Boom Meppel, Amsterdam, 1977.

Beekman, A.J. - "Human Science as A Dialogue with Children" "Aan de hand van Sacha" - Siswo voordracht, 1982.

Berg, J.H. van den - "Zien, verstaan en verklaren van de visuele waarneming" - Callenbach, Nijkerk, 1972.
- "Het menselijk lichaam, een metabelisch onderzoek" - Callenbach, Nijkerk, 1961.

Berger, P., Th. Luckmann - "The Social Construction of Reality" - Penguin Books, 1979.

Bleeker, H., K.J. Mulderij - "Kinderen wonen ook" - Van Lochem Slaterus, 1982.

Bollnow, O.F. - "Das Verstehen, Drei Aufsätze zur Theorie der Geisteswissenschaften" - Verlag Kirchheim u. Co., Mainz/Rhein, 1949.

Bowd, A.D. - "Young children's Beliefs about Animals" - in: The Journal of Psychology, 1982, 110, blz. 263-266.

1 Deze lijst bevat die literatuur waarvan ik weet dat ze invloed gehad heeft op de vraagstelling, werkwijze, analyse en beschrijving van dit onderzoek en mijn denken daarover.

- Bowlby, J. - "Attachment and Loss: Volume 1" - Penguin Books, 1981.
- Campbell, W.S. - "Behavior Problems in Dogs" - Am. Vet. Publ., 1975.
- Canetti, E. - "De behouden tong" (vertaling: Th. Duquesnoy) - Arbeiders Pers, Amsterdam, 1981.
"De fakkel in het oor" (vertaling: Th. Duquesnoy) - Arbeiders Pers, Amsterdam, 1982.
- Deleuze, G., F. Guattari - "Anti-Oedipus" - The Viking Press, New York, 1977.
- Gadamer, H. - "Wahrheit und Methode" - Tübingen, 1960.
- Giorgi, A. - "Fenomenologie en de grondslagen van de psychologie" - Boom Meppel, Amsterdam, 1978.
- "An Application of Phenomenological Method in Psychology" - in: Duquesne Studies in Phen. Psych. Volume II, ch. 6 - D.U.P. Pittsburgh, 1979.
- Hansen, W. - "Die Entwicklung des kindlichen Weltbildes" - Kösel Verlag, München, 1965.
- Heller, A. - "Theorie der Gefühle" - Hamburg, 1980.
- Hinde, R.A. - "Animal Behavior, A Synthesis of Ethology and Comparative Psychology" - Mc.Graw Hill, New York, 1970.
- Klafki, W. - "Hermeneutische Verfahren in der Erziehungswissenschaft" - in: Klafki, W. u.a. - "Erziehungswissenschaft" - Fischer Taschenbuch Verlag, 1974.
- Langeveld, M.J. - "Beknopte theoretische pedagogiek" - Wolters Noordhoff, Groningen, 1972.
- Leyhausen, P. - "Katzen, eine Verhaltenskunde" - Paul Parey, Berlin, Hamburg, 1979.

- Lippitz, W. - "Lebenswelt" oder die Rehabilitierung vorwissenschaftlicher Erfahrung - Beltz Verlag, Weinheim und Basel, 1980.
- Lippitz, W., J. Plaum - "Tasten-Gestalten-Geniessen" - Monographien Pädagogik Band 29, Scriptor, 1981.
- Merleau-Ponty, M. - "Phénoménologie de la perception" - Gallimard, Paris, 1945.
- Montagu, A. - "De tastzin" - Het Spectrum, Utrecht, 1972.
- Nietzsche, F. - "Werke I, II, III" - Herausgegeben von Karl Schlechta, Frankfurt, 1976.
- Proust, M. - "Combray" (Op zoek naar de verloren tijd; vertaling: C.N. Lijzen) - Bezige Bij, Amsterdam, 1970.
- Scott, J.P., J.L. Fuller - "Dog Behavior, The Genetic Basis" - Phoenix, Chicago Press, 1974.
- Spiecker, B. ed. - "Meedoen en zeker weten. Pedagogisch-antropologische opstellen" - Boom Meppel, Amsterdam, 1977.
- Spiegelberg, H. - "Doing Phenomenology. Essays on and in Phenomenology" - Nijhoff, The Hague, 1975.
- Spradley, J.P. - "The Ethnographic Interview" - Holt Rinehart Winston, New York, 1979.
- "Participant Observation" - Holt Rinehart Winston, New York, 1980.
- Stendhal - "Het leven van Henry Brulard" (Vertaling: C.N. Lijzen) - Het Spectrum, Utrecht, 1982.
- Straus, E. - "Vom Sinn der Sinne. Eine Beitrage zur Grundlegung der Psychologie" - Springer Verlag, 1956.
- Stückrath, F. - "Die Tierbeobachtung des Kindes" - in: Zeit-

schrift für pädagogische Psychologie, 1942, blz. 117-152.

Suransky, Valerie Polakow, - "The Erosion of Childhood" - Univ. of Chicago Press, 1982.

Szasz, K. - "De troeteltrend of het petisjisme" - Arbeiders Pers, Amsterdam, 1972.

Ter Horst, W. - "Natuur en Kind" - Omniboek, Den Haag, 1978.